

ROZMOWY O EUROPIE

STARY KONTYNET SIĘ STARZEJE

05/2020

Komisja
Europejska

THINKTANK[®]

Publikacja została współfinansowana ze środków Komisji Europejskiej w ramach cyklu

„Rozmowy o Europie” i odzwierciedla jedynie stanowisko jej autorów.

Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za jej zawartość merytoryczną.

Populacja Europy się starzeje. Dlatego demografia stała się jednym z priorytetów Unii Europejskiej. W czerwcu 2020 r. Komisja Europejska przedstawiła [raport o zmianach zachodzących na kontynencie i ich możliwych skutkach](#). Pokazał on długoterminowe trendy demograficzne w poszczególnych regionach Europy, takich jak dłuższa średnia życia, niższy wskaźnik urodzeń, starzenie się społeczeństw i postępująca urbanizacja. Wskazał również na zmniejszający się udział Europy w światowej populacji: [do 2070 r. Europa będzie domem zaledwie dla ok. 4% ludności świata](#).

W marcu 2021 r. Parlament Europejski opublikował [Perspektywy demograficzne Unii Europejskiej](#) pokazując, że „sytuacja demograficzna w UE-27 ma istotny wpływ na wiele obszarów, począwszy od rynku pracy, poprzez opiekę zdrowotną i systemy emerytalne, aż po edukację” oraz kurczącą się populację w wieku produkcyjnym. Autorzy raportu zauważają, że [„według badań pandemia koronawirusa doprowadziła do nieco wyższego wskaźnika śmiertelności i prawdopodobnie do obniżenia wskaźnika urodzeń, głównie z powodów ekonomicznych, takich jak zwiększone bezrobocie i ubóstwo”](#).

STARY KONTYNET SIĘ STARZEJE

| ROZMOWY O EUROPIE

2

Ważnym unijnym wydarzeniem w kontekście tych danych był [Szczyt Społeczny w Porto](#), który odbył się 7 maja 2021 r. Nadał on polityczny impuls wdrażaniu [Europejskiego Filaru Praw Społecznych](#), podkreślając jego centralną rolę w ożywieniu Europy i przystosowaniu się między innymi do zmian demograficznych.

Jak reagują na zachodzące zmiany społeczeństwa Starego Kontynentu? Jakie działania są podejmowane przez instytucje unijne, krajowe i samorządowe? Jakie rozwiązania w ramach polityk społecznych proponują eksperci? Jak połączyć wysiłki wszystkich interesariuszy i podzielić zadania? Jaka powinna być rola Unii Europejskiej w tym procesie? Na te tematy debatowali uczestnicy [dyskusji on-line](#): **Magdalena Czarzyńska-Jachim** - wiceprezydentka Sopotu, **Jowita Michalska**, prezeska Digital University, **Marzena Rudnicka**, prezeska Krajowego Instytutu Gospodarki Senioralnej oraz **dr Adam Wroński**, Senior Expert, Eurostatu. Debatę moderowała dr Małgorzata Bonikowska - prezes THINKTANK, członek Team Europe. Wydarzenie zostało zorganizowane 2 grudnia 2021 r. w ramach cyklu „**Rozmowy o Europie**”, prowadzonego przez ośrodek THINKTANK i Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce.

1. Starzenie się społeczeństw, solidarność międzypokoleniowa i nowe technologie

Dobłą wiadomością dla Europejczyków jest fakt, że żyjemy dłużej. Na przykład w Polsce od 1990 r. do 2019 r. [życie kobiet wydłużyło się statystycznie o 6,5 roku, a mężczyzn o prawie osiem lat](#). To oznacza spore zmiany w funkcjonowaniu społeczeństw Unii Europejskiej (UE). Jednocześnie, większość państw UE boryka się z [problemem niskiej dzietności](#). Na początku 2021 r. Komisja Europejska opublikowała [Zieloną Księgę na ten temat](#), chcąc zapoczątkować szeroką debatę o konsekwencjach starzenia się populacji Starego Kontynentu i działaniach, które muszą w związku z tym podjąć instytucje publiczne. UE wspiera prace analityczne w tym zakresie oraz kreowanie nowych rozwiązań w polityce społecznej, które uwzględniają zachodzące zmiany.

Komentarze uczestników

Dr Adam Wroński, Eurostat

W Polsce od ok. 2010 roku następuje bardzo szybki wzrost populacji osób powyżej 65. roku życia. Od 2025 roku Europa przewiduje także dynamiczny wzrost liczby osób po 80-tce – co w Polsce nastąpi w ciągu najbliższych 15 lat. Osoby w takim wieku często potrzebują opieki długoterminowej, co oznacza stworzenie systemu dostępności i odpowiedniej jakości takich usług oraz zapewnienia właściwego personelu. Pojawia się także wyzwanie związane z brakiem pełnej mobilności starszych osób, ich osamotnienia i izolacji społecznej.

Do 2011 r. proporcja osób w wieku produkcyjnym w stosunku do osób na emeryturze wynosiła 5:1; obecnie jest to już tylko 3:1, a w ciągu dekady ten stosunek dojdzie do 2,5:1. Jak widać, druga grupa się poszerza a pierwsza zmniejsza – do tego stopnia, że będziemy mieli braki w niektórych gałęziach gospodarki. To oznacza wiele zmian, na przykład konieczność nowego podejścia do systemu emerytalnego, który wymaga wypracowania większej solidarności międzypokoleniowej i

STARY KONTYNET SIĘ STARZEJE

| ROZMOWY O EUROPIE

4

nowej logiki redystrybucji środków. Konieczne jest także zwiększenie zatrudnienia, zwłaszcza kobiet, które w Unii Europejskiej mają emerytury średnio o 30% niższe niż mężczyźni.

Marzena Rudnicka, Krajowy Instytut Gospodarki Senioralnej

Konfrontujemy się obecnie z dwoma megatrendami: pierwszy to starzenie się społeczeństwa, drugi to niski poziom urodzeń. Jako jednostki nie mamy wpływu na procesy zachodzące w populacji, ale możemy mieć wpływ na własną kondycję fizyczną i jakość naszego życia w starszym wieku. A wynika ona z trzech zasobów: zdrowia, relacji społecznych i zasobów finansowych. Te elementy w największy sposób rzutują na jak najdłuższą samodzielność osób dojrzałych. Dlatego dzisiejsi 40-latkowie i 50-latkowie powinni już dziś myśleć o swojej przyszłości w długowiecznym społeczeństwie. Podział na klasyczne trzy pokolenia już jest nieaktualny, bo Europejczycy nie tylko żyją dłużej, ale i są w lepszej kondycji. Dlatego za zmianami w politykach publicznych muszą pójść także zmiany językowe. W języku polskim słowo „senior” nie pasuje do 50-latków, lepiej używać określeń: „osoba dojrzała”, „pracownik dojrzały”. W języku angielskim stosuje się pojęcia „power generation” (silne pokolenie) czy „silver generation” (silwersi, srebrne pokolenie).

Jowita Michalska, Digital University

Nowe technologie pomagają zwiększać jakość życia nie tylko młodym, ale także starszym. Przede wszystkim, technologie mocno wspierają medycynę. Warto pamiętać, że reagowanie na chorobę to za mało, trzeba się starać wyprzedzać wypadki, działać prewencyjnie. Ogromnie ważną rolę w tym odgrywa diagnostyka i profilaktyka, mocno podkreślane w pomyśle Europejskiej Unii Zdrowotnej. Wystarczy wspomnieć, że kluczem do leczenia najgorszej choroby naszych czasów, czyli nowotworów, jest wykrywalność na wczesnym etapie. A w tym ogromnie pomagają nowe technologie. Ważnym odkryciem jest na przykład tzw. [płynna biopsja](#), która na bazie uwolnionego przez guz DNA i RNA do krwi, pozwala wykryć większość typów nowotworów w ich bardzo wczesnym stadium.

Niewiele osób wciąż zdaje sobie sprawę, że na rynku funkcjonuje już prawie tysiąc urządzeń, które pomagają nam się diagnozować: zegarki i bransoletki smart, pierścionki smart itd. Jednocześnie,

STARY KONTYNET SIĘ STARZEJE

| ROZMOWY O EUROPIE

5

monitorują one nasz stan zdrowia. Postępuje także robotyzacja, która w krajach takich jak Japonia przejmuje niektóre funkcje opieki nad seniorami, m.in. aplikując przepisane przez lekarza leki i kontrolując ich branie przez chorych. To ogromnie istotne w kontekście danych, z których wynika, że ok. 80% zgonów u seniorów spowodowane jest niewłaściwym przyjmowaniem leków przez osoby w podeszłym wieku, które – zostawione same – mylą się lub nie pamiętają co zostało zalecone.

Magdalena Czarzyńska-Jachim, wiceprezydent Sopotu

Samorząd odgrywa ważną rolę we wdrażaniu polityki społecznej państwa, zwłaszcza w takich miastach jak Sopot, gdzie aż 36% mieszkańców to ludzie powyżej 60. roku życia. Prowadzimy działania dwutorowo. Z jednej strony staramy się zapobiegać wykluczeniu cyfrowemu osób starszych, dlatego wprowadziliśmy [program KWIDO](#), dzięki któremu prawie 200 seniorów ma tablety, zegarki, możliwość monitoringu, komunikacji za pomocą aplikacji dostosowanych do swoich potrzeb i możliwości, kognitywną stymulację dzięki setkom ćwiczeń zaprojektowanych specjalnie dla tej grupy wiekowej. Z drugiej strony, jako miasto oferujemy całe spektrum usług opiekuńczych.

Obok polityki senioralnej, staramy się także przyciągnąć do naszego miasta młode rodziny z dziećmi. Tu kluczową rolę odgrywa polityka mieszkaniowa, z czym w mniejszych miastach takich jak Sopot jest problem. Statystyki są zatrważające: 44% dorosłych Polaków w wieku od 25 do 34 lat mieszka z rodzicami, aż 52% to mężczyźni.

2. Promocja kształcenia ustawicznego szansą pracy i godnego życia osób dojrzałych

W 2017 roku Unia Europejska ogłosiła Europejski Filar Praw Socjalnych (EFPS). Zawiera on 20 zasad kierujących w stronę silnej Europy socjalnej: sprawiedliwej, inkluzywnej i oferującej liczne szanse wszystkim grupom wiekowym, w tym osobom dojrzałym i tym w podeszłym wieku. [W marcu 2021 r. Komisja Europejska przedstawiła plan działania na rzecz realizacji EFPS.](#)

Zaproponowała w nim szereg inicjatyw i wyznaczyła trzy cele, które powinny zostać osiągnięte w całej Europie do 2030 r.:

- 1) stopa zatrudnienia – przynajmniej 78%;
- 2) liczba dorosłych biorących co roku udział w kursach szkoleniowych – przynajmniej 60%;
- 3) ograniczenie liczby osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub ubóstwem – o co najmniej 15 mln.

Komentarze uczestników

Dr Adam Wroński

Poradzenie sobie z kwestiami starzenia się społeczeństw stało się jednym z priorytetów Unii Europejskiej. Co trzy lata przeprowadza się badania, jak zrównoważone są finanse krajów członkowskich UE, głównie pod względem wpływu na systemy emerytalne. EU identyfikuje problemy związane ze starzeniem się społeczeństw w poszczególnych krajach i regionach oraz opracowuje programy mające pomóc w uporaniu się z wyzwaniami, wynikającym z tego procesu. Jedną z najważniejszych kwestii jest edukacja, uczenie się przez całe życie, aby osoby dojrzałe nie wypadały z rynku pracy. Inne kluczowe sprawy to ochrona socjalna, opieka zdrowotna (w tym walka z rakiem) i dostęp do podstawowych usług publicznych (w tym do opieki długoterminowej),

STARY KONTYNET SIĘ STARZEJE

| ROZMOWY O EUROPIE

7

także dla osób z niepełnosprawnościami. Podczas pandemii zwrócono większą uwagę na sytuację w domach opieki, bo niestety wiele osób w nich umarło.

Marzena Rudnicka

Przed pandemią Polska dobrze radziła sobie z edukacją osób starszych. Mieliśmy aż [600 „Uniwersytetów trzeciego wieku”](#), z których korzystało ponad 200 tys. osób na emeryturze (83% kobiet). Duża część tych słuchaczy już wcześniej była aktywna społecznie. W chwili obecnej sytuacja nie jest jasna, a placówek takich ubywa. Słabością jest także profil oferowanych zajęć – w małym stopniu uwzględniający niedobory technologiczne tych osób. Tymczasem wiemy z badań, że w czasie pandemii seniorzy najczęściej chcą się uczyć obsługi smartfonów, czy laptopów, obsługiwania programów do spotkań online i aktywności zdalnej, m.in. robienia zakupów przez Internet. Warto pamiętać, że rynek towarów i usług przeniósł się w dużej mierze do cyberprzestrzeni, a co trzeci klient tradycyjnych sklepów to osoba dojrzała.

Jednocześnie, w polskim sektorze edukacji brakuje instytucji nastawionych na budowanie elastyczności zawodowej osób w wieku produkcyjnym. Cały czas powstają nowe zawody, a stare zanikają. Jednocześnie, część osób po 40 i 50 roku życia nie nadąża za rozwojem technologii. Ważne jest, aby im to umożliwić. Jeśli nie będą „na czasie”, ich pozycja na rynku pracy może być zagrożona.

Jowita Michalska

Ludzie młodzi mają inne podejście do pracy niż starsze pokolenia. Statystycznie, średnia długość bycia w jednej organizacji to ok. 1 – 2 lata, a ok. 20% w ogóle rezygnuje z pracy. Dlatego nie można stawiać tylko na młodych, bo oni mogą odejść w każdym momencie. Każda firma czy instytucja powinna zatrudniać osoby w różnym wieku, a najlepiej przedstawiciele wszystkich pokoleń, bo wtedy może wykorzystać w pełni ludzkie możliwości. Należy zatem inwestować w edukację osób po 50. roku życia, zatrzymać ich na rynku pracy. Osoby z dłuższym stażem, dojrzałe są bardziej lojalne zawodowo.

Magdalena Czarzyńska-Jachim

Konieczne są rozwiązania systemowe na wszystkich trzech poziomach: unijnym, krajowym i samorządowym. Trzeba zadbać także o kontynuację najlepszych programów i równomierne rozłożenie finansowania - nie można wszystkiego zostawiać miastom i regionom. W niektórych obszarach lokalnie widzimy spore niedobory, na przykład całkowicie niedofinansowane są usługi społeczne. Pracują w tym segmencie przede wszystkim kobiety, ale jednocześnie to kobiety są głównymi beneficjentkami tych usług. Miasto stara się wzmacniać ten filar, ale nie zawsze starcza środków w budżecie.

Drugim ważnym wątkiem jest planowanie rozwiązań wdrażanych w ramach polityki społecznej. Warto, aby włączać w ten etap samych zainteresowanych czyli osoby dojrzałe i seniorów. Oni lepiej od nas wiedzą co im jest potrzebne a co się nie sprawdzi, bo dobrze wygląda tylko na papierze. Okazuje się na przykład, że nie chcą one spędzać czasu tylko w gronie innych starszych osób, lecz szukają kontaktów z młodymi. Dlatego szukamy rozwiązań mieszających pokolenia, w oparciu m.in. o aktywność osiedlowych domów kultury. Rozwijamy także jako miasto wolontariat seniorów – są świetnymi przewodnikami po muzeach czy mieście. Naszym celem jest tworzenie takiej wspólnoty, gdzie nikt nie jest wykluczony.

3. Wnioski z debaty

- **Pandemia wyeksponowała ludzki wymiar europejskiej wspólnoty, zwracając naszą uwagę na procesy starzenia się, chorowania, umierania.** To dobry moment, by szukać nowych rozwiązań w obszarze zdrowia publicznego, demografii, czy polityki społecznej. UE stara się nadać tempo tym procesom.
- **W czasie pandemii zaczęto zauważać poważne implikacje wynikające z faktu, że w obszarze zdrowia Unia Europejska ma jedynie kompetencje uzupełniające, a w obszarze polityki społecznej i demografii współdzielili je z poszczególnymi państwami.** Tymczasem do pewnych

STARY KONTYNET SIĘ STARZEJE

| ROZMOWY O EUROPIE

9

- wyzwani dotykających całą Unię – takich jak na przykład kryzys wynikający z pandemii Covid-19 – być może łatwiej byłoby podejść wspólnie. Otworzyło to drogę do dyskusji o tym, na jakie wspólne rozwiązania w tych obszarach kraje członkowskie byłyby gotowe, na przykład Europejska Unia Zdrowotna czy wzmocnienie Europejskiego Filaru Praw Socjalnych.
- **Starzenie się Europy to dobra wiadomość, bo oznacza że żyjemy dłużej, jednak jakość naszego życia w starszym wieku może być różna.** Dlatego głównym wyzwaniem jest stworzenie warunków do poprawy tej jakości, poprzez wykorzystanie zdobyczy medycyny i nowych technologii oraz całej palety rozwiązań, które przynosi piąta rewolucja przemysłowa (Internet, digitalizacja, robotyzacja, automatyzacja itd.).
- Pandemia mocno dotknęła osoby w starszym wieku, odcięła je bowiem od relacji z innymi ludźmi, ograniczyła funkcjonowanie w społeczeństwie, utrudniła korzystanie z usług medycznych. **Zmniejszenie wykluczenia cyfrowego tej grupy stało się więc pilną potrzebą.**
- **Planowanie rozwiązań dla seniorów proponowanych w ramach polityki społecznej jest efektywniejsze, jeśli biorą udział w tym procesie jej adresaci.** Równolegle, osoby młodsze powinny być włączane we współpracę z przedstawicielami starszych pokoleń, aby lepiej rozumieć ich niedobory. Dotyczy to nie tylko działań sektora publicznego, ale także firm (np. e-commerce) i organizacji pozarządowych.
- **Ważnym elementem kształtowania wyobrażeń ludzi o świecie jest język pojęć.** Wydaje się, że obecnie nie odzwierciedla on zmian demograficznych i wydłużania się ludzkiego życia. Wciąż myślimy kategoriami trzech klasycznych pokoleń, nazywając osoby 50+ seniorami, co nie odpowiada pełnemu znaczeniu tego słowa. Jednocześnie, brakuje nam nowych pojęć i nazw, lepiej oddających otaczającą nas rzeczywistość. **Należy więc zwrócić większą uwagę na pracę nad językiem i kontekstualizacją używanych przez nas słów. Warto w tym procesie przywrócić skojarzenie budujące szacunek dla wagi doświadczenia i wiedzy starszych pokoleń, która spadła w czasach rewolucji technologicznej, dokonywanej przez młodych.** Owe zmiany nie odbędą się bez dodatkowych bodźców takich jak narracja w mediach społecznościowych i przekaz zawarty w filmach i kulturze masowej.